

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY

CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Gamburg, Germany, 2024. Issue 2

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Gamburg, 2024.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

ШАХС МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИДА ОИЛА МУҲИТИ ВА АНЪАНАЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ

Раҳмонова Замирахон Якубжановна

АДПИ бошланғич таълим кафедраси катта ўқитувчиси.

Аннотация: Миллий анъаналар ва қадриятлар маънавий соғлом оилани барпо этади. Соғлом миллийлик барқ урган жойда умумбашарий фазилатларнинг қадрига етиш ҳам ортади, миллатлар ўртасидаги дўстона муносабатлар ҳам камол топади, ўз халқи, юртига содиқ, миллати ва ватани равнақи учун хизмат қиладиган, фидокор инсонлар этиб тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади.

Kalit so'zlar: гўзал, ор-номуси, кадр-қиммати, маънавий-ахлоқий, оила, эгри ният, урф-одатлари, садоқат, ўзаро, меҳр-муҳаббат.

Жамиятда миллий қадриятларни ўз қалбида мустаҳкам сақлаш, атроф-муҳит, табиат ва ҳаётни гўзал, фаровон қилиш, демократия асослари ҳамда жамиятда амал қиладиган илгор ғоялар буюк қадрият ҳисобланади. Инсон қадрияти унинг даставвал ўз-ўзига ва шу жамиятга бўлган ҳурмати ҳамда муносабати, ўз хулқ-атворини тартибга солиши, ўзига нисбатан талабчанлик ва назоратни кучайтириши мумкин.

Инсоннинг ўз-ўзини ҳурмат қилиши, ўз ор-номуси ҳамда обрўсини сақлаб қолишига имкон беради. Бу эса унга миллий ўзлигини англаш орқали вужудга келадиган жараён дир. Инсоннинг шахсий кадр-қиммати миллий қадриятлардан келиб чиқадиган ижтимоий хусусиятларидан бўлиб, уни юксакликка олиб боровчи олийжаноб бир куч дир. Шу жиҳатдан қадриятлар инсоннинг ижтимоий эркинлигини ва маънавий поклигини таъминловчи бир буюк манба дир. Унинг ўзи ва атрофидагилар учун фойдали, самарали жиҳатларининг купайиб бориши нафақат унинг ўзини, балки атрофидагилар маънавий-ахлоқий хислатларини ҳам тузатиб боради. Шу сабабни жамият тараққиёти талабларида инсон қадрияти миллий қадриятлардан келиб чиқишига кўра ижтимоий мазмун-моҳиятга эга дир, улар инсоннинг таълими, тарбияси ва кундалик меҳнат фаолияти натижасида шаклланади.

Оила тарбиясида миллий қадриятларнинг таъсиридан самарали фойдаланиш шу оилага жамият томонидан яратилган имконият ва шу оиланинг ижтимоий ҳимоя қилинганлиги даражаси билан боғлиқ бўлиб, уларни қуйидаги йўналишларда кузатиш мумкин:

- оиланинг ижтимоий ҳимояланганлиги.
- оилада ва жамиятда болаларнинг ҳимоя қилиниши;
- таълим-тарбиянинг қўллаб-қувватланиши.

Инсон қадрияти миллий қадриятларидан келиб чиқиши

жиҳатидан ижтимоий мазмун-моҳиятга эгадир, улар инсоннинг таълими, тарбияси ва кундалик меҳнат фаолияти натижасида шаклланади. Мустақиллик йилларида миллий қадриятларнинг тикланиши натижасида инсон қадр-қимматини ўрнига қўйиш, унинг билими, маданият савиясини ўстириш ҳамда ички қобилият-қўникмаларини ривожлантиришга кенг йул очилди. Сўнгги ўн йилликлар давомида инсон шахси, унинг ҳақ-ҳуқуқлари, эркинликлари ва қадр-қимматини муҳофаза қилиш бўйича катта ишлар амалга оширилди. Булардан энг муҳими оила ва мактаб ҳамкорлигини кучайтириш, унинг самарадорлиги оширишга қаратилган тадбирлардир.

Мамлакатимизда оила, оналик ва болаликни ижтимоий муҳофаза қилиш давлатимиз сиёсатининг устивор ўналишларидан бири экан, у қуйидаги асосий йуналишларни ўз ичига қамраб олади:

- оилавий муносабатларнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, оила манфаатлари ҳуқуқий ҳимоя қилинишини таъминлаш, оналик ва болалик ҳуқуқларини муҳофаза қилиш;

- оиланинг ижтимоий манфаатларини таъминлаш учун шарт-шароитлар яратиш, оила аъзоларининг соғлигини муҳофаза қилиш ва таълим даражасини ошириш учун шарт-шароитларни яхшилаш;

- оиланинг иқтисодий манфаатларини таъминлаш учун шарт-шароитлар яратиш, оиланинг даромадларини, оила аъзоларининг иш билан таъминлаш даражасини ошириш, рўзғор юмуши ва турмуш шароитларини яхшилаш, кам таъминланган оилаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш;

- оиланинг маънавий-ахлоқий асосларини ва маданий манфаатларини такомиллаштириш учун шарт-шароитлар яратиш;

- оиланинг соғлом, ақл-заковатли ёш авлодни тарбиялашдаги ролини ошириш ҳар томонлама камол топган авлодни тарбиялашда оила ва жамиятнинг вазифаларини такомиллаштириш;

- оила муаммоларини илмий ва ижтимоий тадқиқ, этиш, оила, хотин-қизлар ва болаларнинг иқтисодий ва ижтимоий аҳволини кўрсатувчи статистика ҳисоботини тўплаш ва такомиллаштириш.

Дарҳақиқат, оила аъзоларининг ҳуқуқий саводхонлиги ва маънавий маданиятини шакллантириш; ҳар томонлама соғлом турмуш тарзини қарор топтириш; оиланинг ижтимоий ва иқтисодий барқарорлиги, фаровонлигига эришиш; оилада тадбиркорликни кенг йўлга қўйиш; ногиронликнинг турли кўринишларини олдини олиш чора-тадбирларини белгилаш; оилада комил инсонни тарбиялаш; ёшларни умуинсоний ва миллий қадриятлар муштараклигида мустақил

ҳаётга тайёрлаш тизимини яратиш ва амалга ошириш замирида оила масалалари билан шуғулланувчи мутасадди давлат ва жамоат ташкилотлари, оила, маҳалла, мактаб ва жамоатчилик ҳамкорлигини мустаҳкамлаш; оилада соғлом психологик муҳит яратиш замирида оилада баъзан учрайдиган жиноятчилик, никоҳнинг бекор қилиниши, гиёҳвандлик, носоғлом эътиқод, маиший нопоклик, ахлоқсизликнинг турли кўринишларга йўл қўймаслик каби масалалар бугунги кунда оилаларни жамият талаблари даражасида шаклланиши учун заминдир. Мамлакатимизда адолатли, ҳуқуқий, демократик жамият қуриш жараёни шахдам қадамлар билан бораётган бир шароитда қонун устиворлигини таъминлаш замирида оила аъзоларининг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш оила манфаатларини таъминлаш борасида амалга оширилаётган устивор йўналишларидан бирига айланиб қолди.

Халқимизнинг ахлоқ, андиша, шарм-ҳаё, ҳалоллик ва покизалик, инсон қадр-қиммати тўғрисидаги тасаввурларига зид бўлган ўзга маданият анъаналари ёшлар онги, дунёқараши ва шуурига салбий таъсир этиши натижасида баъзи салбий ҳолларнинг пайдо бўлиши юз берди. Миллий анъаналар ва қадриятлар маънавий соғлом оилани барпо этади. Соғлом миллийлик барқ урган жойда умумбашарий фазилатларнинг қадрига етиш ҳам ортади, миллатлар ўртасидаги дўстона муносабатлар ҳам камол топади. Ана шунга ўхшаш миллий қадриятлар, анъаналар мустаҳкам оиланинг барпо этилишига ва унда дунёга келажак болаларни ўз халқи, юртига содиқ, миллати ва ватани равнақи учун хизмат қиладиган, фидокор инсонлар этиб тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади.

Маънавий ва жисмоний баркамол авлодни тарбиялаш – фақат миллий эҳтиёжгина эмас, балки умумдавлат аҳамиятига молик масала – кўпмиллатли Ватанимизда туғилиб ўсган, томир ёйган барча кардош халқлар учун бирдай эзгу муродмаксаддир. Халқимиз ирсиятини бойитиш, маънавий ва жисмоний соғлом авлодни тарбиялаш жараёнида оила, давлат ва жамиятнинг муштарак муддаоси бўлмиш комил инсон шахси – XXI аср одами шаклланади. Тарихчиларнинг ёзишича, Соҳибқирон фарзандларида уч хислат мужассам бўлишини истарди. Энг аввало, инсонпарварлик, сўнг мушоҳадалик ва ниҳоят, оқибатлик – босиқлик. Бобокалонимизнинг фарзандлари ва авлодининг қандай фазилатларга эга бўлиш билан боғлиқ истакларини билиш учун аввало "Темур тузуклари"ни варақлайлик. Унинг дастлабки саҳифаларидаёқ шундай фикрни уқийш мумкин: "Тажрибамда қурилганким, ишбилармон, мардлик ва шижоат сохиби, азми катъий, тадбиркор ва хушёр бир киши минг-минглаб тадбирсиз, лоқайд кишилардан яхшидир". Бу ҳикматда бобомизнинг соғлом ва комил инсон хусусидаги

тушунчаси, яъни етук инсоний фазилат ва хусусиятларга эга инсонгина мамлакат таянчи бўла олади, деган мушоҳадаси мужассамлашган, деб уйлайман. Бошқа бир ўринда Соҳибқирон "қатъийлик, сабр-чидамлилик, соғлигу сергаклик, эҳтиёткорлик ва шижоат" соҳиби бўлган инсон ҳар қандай машаққатли ишни амалга оширишга қодир, деб таъкидлайди.

Ўрта Осиёда таълим-тарбия ҳақидаги қарашлар тарихини ўрганган ҳар бир фуқаро ўзининг билим савияси, дунёқарашини ўстирибгина қолмасдан, балки ўзлигини англашга, ҳақиқий ватанпарвар бўлиб шаклланишга муяссар бўлиши табиийдир.

Мана ҳозир маҳаллаларга жуда катта эътибор берилляпти. Маҳаллада ҳамма бир-бирини билади, бир-бирига кўз-қулок, бўлиб яшайди. Кекса оқсоқоллар, бамаъни одамларнинг ёшларга таъсири ҳаммамизга маълум. ҳар бир маҳаллада шундай одамлар борки, уларсиз на тўй, на маърака ўтади. Шундай воқеаларнинг гувоҳи ҳам бўламиз. ҳатто жанжаллашиб ёки келишолмай турган қўни-қўшнилар «фалончи ака келяпти» ёки «фалончи акани чақириб келиш керак» дейилса, ўз-ўзидан жимиб қолишади. Шу маънода оиладаги кекса ота-онанинг файзи беқиёс эканлигини таъкидлаш лозим. Наҳотки йўлдан чиққан эгри ният, бебош феълларга боболаримиз, самовий момоларимиз маънавиятини қарши қўя олмасак? ҳа, қарши қўя оламиз. Бунга жамоа, маҳалла, одамлар муносабати зарба бера олади. Чунки жамоа лаънатига учраган одамнинг ҳеч қачон боғи кўкармаган. ўзбекона одоб, ўзбекона инсонийликнинг қарзи ҳам ана шу жамоа ва кўпчилик кайфияти, муносабати билан ўлчанади.

Ажойиб миллий урф-одатларимиз одамларни ҳамжихатлилиқка, биродарлиқка ва самимиятга чорлайди. Асрлар давомида, авлодлар онгида шаклланиб келган одатлар, удумларни бир зарб билан йўқотиб бўлмаслиги тан олинмади. Омма ўрганган удумни йуқ қилиш йўлида уларга нисбатан илғорроқ, табиийроқ ва замонавий маънавий эҳтиёжларни ифодаловчи расм-русумлар таркиб топмас экан, ҳар қандай ҳаракат тескари натижалар бераверади.

Расм-русмларимиз миллий тараққиёт ва маънавий юксалиш эвазига бойиб ва ўзгариб борди. Миллатнинг жони унинг ахлоқу одобида. Шунинг учун ҳар бир миллат ўз урф-одатлари, инсоний фазилатларининг жонкуяри, шу фазилатлар учун ўзини ўтга ҳам, сувга ҳам уриб, борингки, ҳаётнинг барча аччиқ-чучук қисматларига бардош беради. Миллат бошига энг оғир кулфат тушганда ҳам у ўзининг маънавиятини бозорга олиб чиқмайди, номусини сотиб, виждонини поймол этиб кун кўрмайди.

Оилада ёш авлодни ота-она намунаси оила анъаналари, шажараси, касб-кори, ахлоқий-маънавий қадриятлари асосида тарбиялаш, улар

онгида оилага садоқат, ўзаро меҳр-муҳаббат, ҳурмат ҳиссини шакллантириш воситасида уларни оилавий ҳаётга тайёрлаш кутилган натижа беради. Бунинг учун ота-оналарни тарбия жараёнига тайёрлаш мақсадида ота-оналар университетлари ишини тиклаш ва такомиллаштириш, умумтаълим мактаблари, олий ва ўрта махсус таълим мазмунига «Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш» курсини киритиш мақсадга мувофиқдир. Ота-оналарга оила тарбиясида методик ёрдам берувчи «Оила кутубхонаси» сериясидаги китобчалар ва махсус «Оила» журнаlinesи нашр қилишни йўлга қўйиш, барча йўналишлардаги олий ва ўрта махсус таълим муассасаларига «Оила психологияси ва педагогикаси» курсини жорий этиш оилани намунали тарбия масканига айлантириш воситасидир.

Балоғатга етаётган йигит-қизларимиз ўтказилаётган таълим, ислохотларидан мамнун булиши табиийдир.

таълим-тарбия шакллари, усул ва воситаларини жаҳон андозаси талабларига мос тарзда ривожлантириш;

○ таълим, маданий-маърифий муассасаларни янги замонавий техника ва технология асосида жихозлаш;

Ўзбек халқи қадимдан оила маънавиятига алоҳида эътибор қаратган. Бугунги кунда маънавий меросдан фойдаланиб, мустақил республикаимиз талабига жавоб берадиган ёшларни тарбиялаш ҳар бир оиланинг муқаддас бурчидир.

АДАБИЕТ

1. Акрамова Ф.А., Абдуллаева Р.М. Шарқ мутафаккирларининг оила хусусидаги қарашлари. Т.: «Шамс АСА», 2005.
2. Акрамова Ф.А. Оилада муомалани ташкил этиш психологияси. Т.: «Шамс АСА», 2002.
3. Шоумаров Ғ.Б., Соғинов Н.А. Ўзбек оиласининг этнопсихологик хусусиятлари Илмий ишлар тўплами. –Тошкент, 1993.
4. Шоумаров Ғ.Б., Соғинов Н.А. эр-хотин орасидаги низоларнинг этнопсихологик хусусиятлари. Илмий ишлар тўплами.. –Тошкент, 1993
5. Оила психологияси. Акад. Лицей ва касб-хунар коллежлари ўқувчилари учун ўқув-қўлланма. /Шоумаров Ғ.Б., Соғинов Н.А., ва бошқалар. – Тошкент, “Шарқ” 2008.